

Radoslav B. Chalakov,

HISTORY AND CURRENT POTENTIALS NEEDED TO IMPROVE THEM

Radoslav B. Chalakov

*ВОЕННА АКАДЕМИЯ "ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ"
КАТЕДРА "СУХОПЪТНИ ВОЙСКИ", r.chalakov@rndc.bg*

***Abstract:** The modern stage of the development of military activity is characterized by fundamental changes in the forms and methods of war. This is due to the emergence of various types of precision weapons, effective means of intelligence, communications and command and control of troops (forces) and other factors caused by the modern information technology revolution that has embraced all aspects of society.*

ИСТОРИЯ И НАСТОЯЩЕ НА БОЙНИТЕ ПОТЕНЦИАЛИ - НУЖДА ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕТО ИМ

Радослав Б. Чалъков

Въведение

Военните конфликти са се променили в много аспекти въпреки, че воденето на мащабни войни днес не може да бъде изключено, но от друга страна са се появили редица местни конфликти и войни с уникалните за тях методи и условия на въоръжено съперничество, които се превърнаха в реалност. Всичко това изисква един процес от задълбочено теоретично разбиране, разработване на нови подходи за дефиниране на зони за отговорности, както и подобряване на оперативните методи за планиране, командване и управление на войските.

Увеличаващите се локални конфликти²⁶ и войни, в които се използва ограничено количество хора и техника, от своя страна налагат изменение в оперативното планиране и преди всичко на методите за оценка на бойните възможности на силите и средствата, тяхното съотношението в съвременните операции, както и определянето на необходимите сили и средства за водене на бойни действия. Всички тези изменения следва да доведат до дълбоко преосмисляне на процеса при определянето на бойния потенциал на въоръжението. Този процес води до актуалност и сложност в прогнозирането на хода и изхода на конфликта или операцията в зависимост от началното съотношение на силите на страните (бойния потенциал).

Важно място в този процес заема оперативното планиране и по точно методите за количествени оценки на бойните способности на войските, баланса на силите в съвременните операции и определянето на необходимия състав на силите и средствата за воденето на операции.

На този етап изменението на формите и способите за водене на операция е свързано с появата на различни видове високоточни боеприпаси, по съвременни средства за разузнаване, а и от там и по точно определяне координатите на целите и обектите на бойното поле, далекобойни системи, автоматизация на силите и средствата както за командване и управление, а така също на

²⁶ Локалният конфликт е противопоставяне на две и повече държави с употреба на военна сила за постигане на ограничени политически цели. В локалният военен конфликт страните ще действат в рамките на територията на противоборстващите страни и ще се заключава в постигането на интересите в рамките на тези страни (териториални, икономически, политически и др.).[1]

оръжията и ред други фактори в съвременния свят. Особено актуален и сложен е проблемът за прогнозиране на хода и изхода на конфликта в зависимост от началното съотношение на силите и средствата и условията за неговото водене. Най-правилният начин в този случай е разработване на математически модел на съвременните операции. Това от своя страна следва да доведе до изготвяне на много разчети в процеса на планиране, затова в практиката се използват два основни метода: *Метода на анализ на статистическите данни от операцияите през Втората световна война и следващите войни* и *Метода на бойните потенциали*.

Тези два метода не са загубили своето значение и при планиране на операцияите на съвременния етап, но следва да се преосмислят и усъвършенстват.

Методът на анализ на статистическите данни и определяне на закономерностите за въоръжената борба въз основа на изучаването на войните от миналото е бил и остава най-важен във военните и военно-историческите изследвания. Постигнатите резултати имат голяма практическа стойност, особено с експерименталното усъвършенстване и проверка на математическите модели.

Методът на бойните потенциали (БП) е основен за определяне на бойната мощ на войските, както собствени така и на противника. До настоящият момент използването му се отнасяше към традиционните форми за водене на операция – от стратегическа операция на различни театри на военните действия до тактически бойни действия. Така например в недалечното минало този критерий беше в основата на изграждането на въоръжените сили като с него се обосноваваше "Отбранителната достатъчност" т.е. поддържането на минимално необходимо количество и съответното качество на войските и въоръженията така, че да отговарят на определени изисквания.

Това е един от новите и най-ефективни инструменти в оперативната работа на стратегическите и оперативните щабове при планиране на операцияите.

Каква е неговата същност?

Това е „количествена характеристика, осреднена за условията на използването ѝ в операцията, която изразява резултата от измерването на бойната ефективност на разглежданата система с определена референтна единица, определяща единицата за скала. Измервания, и е средното съотношение на броя на референтните единици към еквивалентния брой разглеждани единици, където еквивалентността се разбира в смисъл на запазване на резултата от операцията след замяна на определен брой еталонни единици с разглежданите бойни единици. "

Трудно е да се разбере горната дефиниция, особено, що се отнася повече до *коефициента на бойния потенциал*, а не към потенциала на въоръжението. Понятието трябва да бъде ясно, сбито, недвусмислено, в този случай има набор от не съвсем свързани, отклоняващи се фрази. Тук може да се кажем, че резултатът от операцията зависи до голяма степен от качеството на командването и управлението. *Защо* само командването и управлението и къде е осигуряването - бойното, логистичното и т.н., както и човешкият фактор, което в общи линии пряко влияе върху хода и изхода на операцията?

Но да започнем с дефиницията за „боен потенциал”. - „*Бойният потенциал в избрана точка във всяка ситуация трябва да се оценява чрез поне три основни изисквания, изразяващи определени граници на евентуални бойни способности на военните формирования: идеалния потенциал на оръжията; реален-потенциалът на бойните способности, като се отчита тяхното състояние и способност да действат по предназначение; към реалния-потенциал за готовност за водене на бой, като се вземат предвид мерките, предприети за подготовка за изпълнение на възложената задача.*

Размерът на реалистичността на бойния потенциал зависи както от вътрешни фактори (човешкият фактор и т.н.), така и от външни фактори (материална и техническа поддръжка, околна среда и др.).

За по-пълно и по-дълбоко разбиране на разглеждания въпрос ще дадем понятие, което е вградено в думата „потенциал”. Потенциал - набор от сили и средства на системата, нейните ресурси и резерви, предназначени за постигане на определени цели. Потенциал - физическата единица, силата на системата. Всяка система, реализираща съществуващия потенциал, решава проб-

лемите, присъщи на нея и след като ги разреши, достига целта. В същото време пълнотата на реализацията на потенциала характеризира ефективността на системата и зависи от много фактори: външни условия, способността на системата, качеството на управление и поддръжка, т.е. нейните възможности. Когато се оценява ефективността на въоръжените понякога се среща понятието „възможност“ (бойни способности, способности за откриване на цели, способности за преодоляване на противовъздушна отбрана и др.).

И така, какво е „възможността“? Възможността е нещо, което може да се случи и да стане реалност при определени условия (обстоятелства). Тази концепция включва две взаимосвързани страни: външна, т.е. заобикалящата я системата, и вътрешна, присъща на самата система. Ако вземем външната страна като основа, тогава „възможността“ са условията (обстоятелствата), които допринасят за функционирането на системата или затрудняват и ако тя е вътрешна, то е нейната способност (потенциал). *Потенциалната възможност се* характеризира с условия, благоприятстващи максималната реализация на целия потенциал, заложен в системата (образец, оръжието). *Реалната възможност се* характеризира с реалните условия за използване на потенциала на системата. По този начин степента на постигане на целта от системата зависи не само от наличието на потенциал, но и от съответните възможности. Всъщност реалните възможности определят осъществимостта на потенциала.

Ще дадем някои обяснения на горната концепция за „боен потенциал на въоръжението“ като основа, на която се основават изчисленията на потенциала на бойните системи. В тази дефиниция тактико-техническите характеристики на модела на оръжието се разбират като набор от показатели (характеристики), количествените стойности, на които недвусмислено определят неговия технически възможности и бойна ефективност.

Част от характеристиките е - скорост на движение, далекобойност, бойно натоварване, време за подготовка за данни, характеристики на точността на стрелба и т.н. Характерното за бойното натоварване на използван модел оръжие в бойни условия зависи от брой на боеприпасите, скорострелност или броя на нанасяне на удари и др., които може да извърши в битка преди физическото му унищожаване.

Ефективността на използването на метода на бойните потенциали зависи от решаването на два фундаментални проблема:

- Коректно определяне на дела на различните типове въоръжения в резултат на бойните действия;
- Обективна оценка на допустимите области, в които може да се използва метода.

Анализът на проблемите по използването на метода на бойните потенциали възниква, когато в оперативните щабове се появява необходимост от съизмеримост на бойната ефективност на различните видове оръжия за определяне на общото съотношение на силите и средствата. Т.е. появата на разнообразни оръжия с висока огнева мощ съществено изменя характера на бойните действия и общите възможности на формированията. Необходима е единна мерна единица, която да отчита бойната мощ на всяко оръжие или формирование и чрез съпоставянето на сумата от възможностите да се определя съотношението на силите и средствата и по-лесно да се прогнозира резултатите от изхода на операциите.

Или казано накратко, модерното въоръжение в различни типични формирования се формира като бойна система (БС). Отличителна черта на които е интегрирането на подсистемите, подготовката и въоръжението в единна информационна и контролна система. В резултат на това обединение, бойните системи придобиха качествени нови свойства и увеличиха способностите си включвайки следните функционални подсистеми: разузнаване, командване и управление, подготовка и техническа поддръжка на оръжия; въоръжението (оръжие и боеприпаси).

Всяка подсистема изпълнява функцията си и предава информация и команди за управление на други подсистеми. Взаимодействието на тези подсистеми в БС определя работния цикъл на бойното използване на системата.

Процесът на функциониране на БС обикновено е последователен процес на изпълнение на отделни операции, така че времето за отговор на БС е равно на сумата от времената на нейните операции: откриване на целта до въздействието върху него.

Това може да доведе до по-лесно и по-бързо определяне на необходимите сили и средства и други планови характеристики на операцията, да се прогнозира резултатите и в крайна сметка да се определи вероятния резултат от операцията.

Бойните потенциали се определят основно по експертен път, използвайки и количествени методи за сравнение. Този метод обаче има и определени слабости дотолкова, доколкото при определянето на бойния потенциал не са отчетени възможностите на разузнавателните сили и средства, управлението на войските и оръжията и осигуряването на бойните действия и за тях трудно се определят бойни коефициенти. За тях са се определяли коефициенти чисто субективно и те не са били потвърдени от никакъв боен опит. При това не са се вземали под внимание характера, формите, мащабите и условията за воденето на бойните действия.

Процесът на изчисляване на бойните потенциали може да се опише с нелинейни математически функции, като за критерий на оценката на дела на всеки вид оръжие се взема началното съотношение на силите и средствата, маньовъра и загубите на войските в жива сила и бойна техника. За разчетите са избрани най-характерните и възможни решения на операцията, направено е моделиране на операцията, при условие че двете страни водят бойните действия в съответствие с оптимални условия за управление на войските и постигане на целите на операцията.

$$M(X_a, X_b, Y_a, Y_b, Z_a, Z_b, L_a, L_b, t) = K;$$

➤ където:

- X_a и X_b са вектори, характеризиращи състава, структурата и въоръжаването на страните в операцията;
- Y_a и Y_b - вектори, описващи тяхната експлоатационна конструкция, вид на терена и неговото експлоатационно оборудване, условия за започване и поддръжка на операцията и други параметри;
- Z_a и Z_b - вектори, които отразяват планове на страните и командването и управлението;
- L_a и L_b са матрици на бойната ефективност на огневата поддръжка на страните;
- t - продължителността на операцията, приета за изчисления.

Известно е, че постоянна величина за съизмеримост на различните типове въоръжения не съществува, защото бойния потенциал на въоръжението е променлива величина и се определя не толкова от бойните възможности на оръжията, но и от количеството и структурата на противостоящите групировки, вида на бойните действия, качеството на управлението, бойното и другите видове осигурявания, условията на местността, времето като сезон и част от денонощието, характера на оперативната обстановка и други фактори. Освен това, величината на бойния потенциал е сравнително устойчива на стратегическо ниво (**изменението на началния състав на страните е в пределите на 10-15 %**), но в същото време на оперативното и на тактическо ниво малките изменения в състава на страните влияят съществено на дела на различните въоръжения и оттам - и на изхода на операцията.

Най-приемливи за използване в оперативната работа на висшите щабове се оказват бойните потенциали на механизирани батальони, числените значения, на които са сравнително устойчиви и то в широки граници (**до 30 % изменение в началното съотношение на групировката на войските**). По такъв начин не са се оправдали очакванията за големи грешки при оперативното планиране от щабовете и мярката за определяне на коефициентите на бойните

потенциали се е оказала коректно определена и е дала добри резултати за хода и изхода на операцията.

Методът на бойните потенциали е особено ефективен при оценката на общото съотношение на силите, необходимия състав на групировката на войските в операцията, а след това и при определяне на очаквания изход от бойните действия.

Появата на новите средства за водене на бойни действия, както изменение в геополитическата, геоикономическата и военната ситуация, наложиха нови форми и способности за воденето им, което пък налага да се преосмислят основни положения от военното изкуство и военната наука, в това число и такава категория като съотношението на силите.

С особена острота на дневен ред се поставя проблема за достоверността на оценката на съотношението на силите в типичните за съвременната реалност регионални конфликти и най-вече борбата с екстремистите в различни региони на света и др. Всички тези конфликти се различават съществено, но в общ план си приличат – създаването на военно преимущество, което не винаги може да реализира успех в една или друга степен. В тези конфликти като правило, слабата страна избягва прякото стълкновение с превъзходящия противник, стреми се да му нанесе загуби с партизански или терористични методи, понякога даже и извън пределите на зоната на конфликта. В тези случаи традиционното понятие "съотношение на силите", отразява бойните възможности на страните, но не може да се използва за прогнозиране на хода и изхода на конфликта и следва да претърпи съществено уточнение.

Ето защо при планиране на дадена операция съотношението на силите може да бъде различно и то ще зависи преди всичко от региона, в който се води операцията, населението в региона, целите на операцията, готовността на по-слабата в технологично отношение страна да понесе определени загуби в хора и инфраструктура и др. А това ще доведе до определяне на такова съотношение на силите, което да доведе до изпълнение на целите на операцията. Затова е важно да се разгледа в бъдеще същността, съдържанието и методите за определяне на значението на „бойния потенциал“ на образците въоръжение, бойна техника и формиранията.

Използвана литература:

1. Атанасов А Ст. Използване на артилерията за непосредствена поддръжка в съответствие с новите организационни промени в българската армия НВУ "В.Левски", факултет "Артилерия, ПВО и КИС" Шумен 2010
2. Градев К. Подход за оценка на бойните потенциали и бойните възможности на тактическа бойна група от Сухопъдни войски в процеса на трансформация. Годишник на факултет "Командно щабен", 1/2010, 124-132 стр. 2010
3. Костадинов К. Влияние на процеса на превъоръжаване върху необходимите оперативни способности на ВМС - международна научна конференция на Военна академия „Г. С. Раковски“, 11-12.април 2018 г.
4. Илиев, К. Определяне бойния потенциал на образците въоръжение и бойна техника. International Scientific Conference, Collection of papers, 2018, стр 88-92, ISSN 2367-7902.
5. Брезгин В.С., Буравлев А.И. О методологии оценки боевых потенциалов вооружения и военной техники и воинских формирований// Военная мысль. 08/2010.
6. Бонин А.С. О боевых потенциалах образцов ВВТ, формирований и соотношениях сил группировок сторон.// Военная мысль.04/2010.